

Protestantovska latinska šola imela je v početku 4 razrede; prvi razpadal je v 3 dekurije. Frischlin preustrojil jo je v pet razredov. Zaradi pomanjkanja prostora se ne moremo spuščati v natančnejši njeni popis ter omenimo le najvažnejše njene strani.

(Dalje prihodnjic.)

## Knjiga Slovénka

v  
dobah XVI. XVII veka.

Razun teh bolj znamenitih knjig je spisal Matija Kastelec (Matthias Castellez) po Valvasorju še: 4. Breve Exercitium matutinum et vespertinum. Labaci 1682. — 5. Kratki Zapopadek potrebnih catoliskih naukou. V' Lublani 1685. — 6. Praxis Cathechistica, Tu je, Nauk Christianski. V Lublani 1686. Typ. Mayranis. in 8. — To dvoje je menda le iz prejšnjih tiskano bilo tudi posebej, kakor na pr.: 7. Nebu na zemli po Božji volji. Lab. 1686. 8. — 8. Mesc Božje lubezne . . recusum ex: Nebeški Zyl. Lab. typ. Egerianis 1768. 12. (Bibli. Carniol. 12. — Šaf. 134).

Diese hiernächst benamfte sęhad zwar auch allbereit von ihm schriftlich, aber amoch nicht Druckerisch verfasst, sollen doch gleichwol ehestens unter die Presse gegeben werden, nemlich:

9. Simplex Translatio Sacrorum Bibliorum Veteris et Novi Testamenti, secundum articulos, in tribus Tomis. — „Ubi lateat: vel num perierit, nusquam potui pervestigare“ (P. Marc. Bibl. Carniol. 13). — 10. Thomas de Kempis Carniolicus de Imitatione Christi. — „Libri IV. in Carniolicum versi, quos aliquid emendatos sub suo nomine edidit P. Hippolytus Neostadiensis Capucinus“ (Bibl. Carn.): „Buquice od slejda inu navuka Christusa našiga izveličerja, . . . Thomaža à Kempis . . . sedej prvič z' nemškiga na Slovénki Crainski jezik prestavlene . . . skuz mujo . . . P. Hippolitusa z' Noviga Mesta na svetlobo dane. V' Lublani 1719. 12. 672“ (Šafařik str. 132). — 11. Spegel te Čistosti. — 12. Viridarium Exemplorum, in quo numerantur Septingenta Exempla, accomodata pro Concionatoribus. — 13. Dictionarium Latino-Carniolicum. — „Meo tempore PP. Capucini Labacenses Dictionarium latino-germanico-Carniolicum typis praeparabant: sed — sors crisi novis Labacensibus adversus primum folium procusum, 22. Junii 1776, adjecta absterriti ab opere coepto primas manus retraxerunt“ (Bibl. Carn. 13. — Šafařik. Slow. str. 65. — Zvon 1881 str. 777). — 14. Špiegel duhouni, od Začetka inu konca Človeškiga Živenia, aus d. Ital. Büchl. „Specchio Spirituale del principio e fine della vita umana (Gesprächs-Weise . . Valvasor VI. 360; Šafařik. Slow. 131 — 2).

*Primeri* iz sv. pisma, ktereга dva zvezka (II. VI) hrani Matica Slovénka, po rokopisu Kastelčevem p.: „Kaku ti pak vidiš eno troho v' tvojga brata očessu, inu bruna, kir je v' tvojim očessi, ne premisliš? Ali kaku moreš ti h' tvojmu bratu reči: derži brat, jest hočem tó troho iz tvojga oka vzeti: inu ti tega bruna, kir je v' tvojim očessi ne vidiš? Hinavic, izpravi poprei tu brunu iz tvojga oká: inu potle gledai, de izpraviš to troho iz tvojga brata očessa“. Luk. VI, 41. 42.

„. . . Ura je tukai de se my od sná obudimo. Zakai naše izveličanie je zdai bliže, kakor tadaí, kir smo verovali. Nuč je minila, dan pak se je perblizal: zatú odverzimo délla te temmè, inu oblécimo orožje te luči. Hodimo poštenu kakor po duevi: nikár v' požrešnosti, inu v' pyanosti, nikár v' postilah, inu v' nečistosti, nikár v' zuparstvah, inu v' kujaniu, ali v' nidi: temuč oblécite Gospuda Jezusa Christusa, inu ne sturite letu, po katerim tu messú žely v' svoyh luštih“. Rim. XIII, 11—14.

O izreki in pisavi slovenski opominja Kastelec nekoliko v „Bratovske bŕquice S. Roženkranca“ (str. 177): *Modus pronuciandi aliqua Nomina in Idiomate Carniolicò — o ěrkah s — sh, f — fh, i — j — y, — nie — s pristavkom: Si diligens Lector in hoc opusculo errorem invenerit, parcat, vel meae ignorantiae, vel typo, vel idiomatici Carniolicò, carenti Grammaticà. — In v „Nebeški Zyl“ ima (str. 437 — 9): Observationes In Lectione et Scriptione Idiomatici Carniolicì juxta antiquos Libros Carniolicos, Croaticos, et Ilyricos — na pr.: I i est vocalis, j est consonans, ut ima habet; jutri cras. Sed i cum tali accentu, sonat, prout in Italico vigne vineae, ut nĕga ipsius, idem est cum è, ut preminĕn... f longum ut sad fructus; alias sad retro; fh ut fhalit joci, alias shalit tristari... Y y in medio dictionis pronuciatur ut i, et sic sonat pariter ut in Italico vigne vineae; ut nym illis; y in fine dictionis corripitur, ut sgony pulsat, alias esset sgoni pulsa; stojoy stat, se bojoy timet itd.*

P. J. Šafařik piše po Ćopu in Kopitarju: „Matija Kastelec... war ein überaus fleissiger windischer Schriftsteller, und man kann ihn gewissermassen als den ersten betrachten, der auf die weltlichen katholischen Leser schriftlich zu wirken suchte, da die bis dahin gedruckten Evangelienbücher wohl zunächst nur für Prediger zum Vorlesen auf der Kanzel bestimmt waren... Seine Schriften sind in sprachlicher Hinsicht unter Andern auch desswegen interessant, weil er einer der wenigen aus Innerkrain gebürtigen krainischen Schriftsteller ist, und zwar aus einer von unslawischen Nachbarn entfernten Gegend, wo sich manches Echtslawische erhalten hat, was man sonst in Krain nicht mehr findet“ (Gesch. d. südsl. Lit. I, 19 cf. Kop. Grammat. S. 61—74). — P. Marcus pravi o njem: *Scripta hujus pro patria litteratura optime meriti viri plurimum fructum tulerunt vel maxime in plebe rudi, quamvis et curionibus sacris grata venerint, quam quae gratissima, quae patria lingua prodierant in publicum; viderat enim vir optimus, quanta animarum Curatores in linguae vernaculae expressione, atque doctrinae Christianae explanatione difficultate laborent, ut saepe saepius aqua haereat: vel rem omnino inepte reddant Carniolicè; eamobrem suis opusculis illis volebat subvenire (Bibl. Carn. 12. 13).*

Res so knjige njegove bile jako koristne rojakom duhovskim in neduhovskim, in se še sedaj po kmeąkih hišah nahajajo dokaj pogostoma. Oziral se je v njih na pisatelje in spise prejšnjega stoletja; vzlasti v „Podvuąenie ali Govorjenje v' mei enim Catholiskim inu Lutriskim Ćlovekam“ je razlagal poglobitne verske razloąke. Tako na pr. od edinozveličavne cerkve: „Ta je tá stara Christianska Catholiska Rimska Cerkou: kakòr tadaì (ob ąasu tega grešniga potopa) obedn nei molj ohranen biti, kateri nei bil v ti Archi ali barki z Noetam, taku oben ne more izveličan biti, ampák de je v ti stari Catholiski Cerqui. — L. Ty Lutriš tadaì ne morejo izveličani biti, kir ony ne spoznajo to Rimsko Cerkou? — C. Je dosti Lutheranerjeu, ja silnu dosti, zlasti v Birtembergi, v Soxonij, inu po drugòd, kir je vse Lutriš, kateri nyą družiga ne znajo, ampak kar so od svojih stariših slišali, inu od nyh pridigarjeu: tudi nyą ne veidò od Catholiske Vere, tajsti morejo za rad vere, aku sicer velikiga greha nĕmajo, dobru izveličani biti, inu bodo izveličani. Zakai dokler ony so prou karsąeni, per tem karsti so prejeli gnado te Vere, inu tajsto obderžĕ, taku dolgu, dokler ony ne stoie hudòbnu inu veideoąe zupar ti pravi veri, taisto ąastĕ, inu so še v ti pravi inu risniąni Christusovi Cerqui: kakor hitru pak slišio, de nyh Lutriska Vera v enih štukih, ti pravi stari Catholiski Cerqui je zupar, so ony dolžny se pustiti boile podvuąiti, od teh Lutriš proą odstopiti, inu ta Catholiski navuk inu Red gorivzĕti, sicer ony ne moreo izveličani biti“ (489. 490). — Kar nam je verovati, zajemljemo iz sv. pisma pa iz ustnega izroąila sv. katoliške cerkve. Na vprašanje: L... „nei li svetu pismu zadosti, de mi iz tegajstiga znamo, kai se jma verovati. — C. Ne, nei zadosti: zakai narpopreą, nei vse

zapissanu, kar je Christus vučyl... H drugimu, takú ne zastopio vsi svetu pismu kakor bi se jmelu zastopiti. H tretymu, tu pismu se ne more na mnogatero vižo izložiti. My ti Catholiš vun izlagamo enu govorjenje v' eno vižo; ti Lutriš pak drugači: ti Calviniš zupèt drugači; inu en sleherni hoče prou jméti. Ravnu kakor ty čermeli z' ene rože ta med sezajo: inu ty Paiki lyh istaiste rože ta strup: taku se more iz svetiga Božyga pisma ta med te risnice vzeti, inu ta strup tega folš navuka, kadar se tuistu prou ne zastopi. — L. Katera je tadaí ta bulša, žihréša inu nefalena viža, iz katere se more poznati, inu veiditi, kai je Bug rezodil, katere so te prave, risnične, inu nefalšane Božye besede? C. Tu pričovanie te stare gmain Catholiske Cerque, ali vsiga Christianstva; takú, de kar ta prava Christianska Cerkou veruje, letú je G. Bug rezodil, inu je ta prava Vera. Kar ta prava Christusova Cerkou zaverže, tujstu nei ta prava vera, od Christusa nei rezodivena" (495. 6). — Od nezmotljivosti papeževe in sv. cerkve katoliške na pr.: L. Ne morejo li ty Lutriš ali Calviniš tudi letú od nyh Cerque govoriti? C. Cilú nikàr: zakai se dobru vei kadaí Luther inu Calvin; v katerim Méstu inu Leitu so ony nyh folš vuk začeli. Tudi se vei gdú se je bil nym zupar postavil. Kakor se je bilú takai v naši Crainski deželi zgodilu, kadar je bil začel zapelavati inu na Luthersko kecario obračati letó deželo Primož Truber, inu Kobila Juri, takrat ta Bogaboječi Škoff Lublanski Thomas Hren se je bil z vso močjó zupar postavil ty nyhovi Kecarij, inu je bil z veliko mujo zupet te ludy perpravil na to pervo pravo Catholisko Vero. Takešne ričy se tudi vedó od drugih Kecarij, po drugih deželah sturjenih. L. Kaj se tadaí nevei, pod katerim Papežam so začeli Mašo brati, za te mertve moliti, Božyo Mater inu te Svetnike častiti inu yh prossiti, tudi te žegnane ryčv v časti imeti? C. Kadar bi vsi Predikonti bily skupai, ony vsai bi ne mogli tega povédati, pod katerim se je tu vse začelu: iz tega se vidi, de naša Vera inu Navuk je ta pravi stari Apostolski vuk inu Vera. L. Komú se pergliha tu Papežtvu? C. Eni zlati ketini: zakai kakor v eni ketini en glid na tem drugim vissy, inu en glid tega družiga za sabo vléče, taku gredó en Rimski Papež za tem drugim vgliv v ti risnični Cerqui, v nyh vuku, inu v veri, inu tu se kaže od eniga družiga noter do S. Petra Apostola; inu kakor ty Papeži so edn drugimu to Vero inu vuk vgliv v roke dali; taku na tem vissy vsá Christianska Catholiska Cerkou glih vkupai, inu se izkažuje od eniga čassa do družiga v ričeh te Vere, vselei enaku, od čassa teh Apostolou noter do dosehmai" (532—4). — Na vse to meri na drugi strani knjigi „Navuk Christianski" tiskana naslednja čestitka:

Typographus ad Authorem.

Alta Castelli quondam Babylonis ab Arce  
 Castellez genesim nomine reque trahens,  
 Dum gentes vario hinc migrant discrimine linguae,  
 Insedit pectus Slavica lingua tuum.  
 Tu nobis illam, tu propria verba tulisti  
 Slavorum, primos à Babylone typos.  
 Quod Truber atque Kobila Juri corruperat olim,  
 Te Castelletum restituisse decet.

## D o p i s i.

**Z Dunaja.** V zadevah učiteljskih kvinkvenij je Dunajski okrajni šolski svèt sklenil, da se bodo te doklade učiteljem v bodoče kar nakazovale, ne, da bi bilo treba učiteljem za nje še posebej prositi. To modro naredbo naj bi posnemali vsi okrajni šolski svéti!

**Iz Gorice,** v dan 16. julija. Pretekli teden vršila se je na tukajšnjem izobraževališči za učiteljice ustna matura pod vodstvom gosp. deželnega šolskega nadzornika vit. Klodič-a; pismena se je bila pričela užé 25. minulega meseca.